



Jāzepa Vītola nozīmīgi klaviermūzikas šedevri latviešu pianistu interpretācijās.

Anastasija Jevstignejeva

Daugavpils 2023



Prof. J. Vītols

NOZĪME

Jāzeps Vītols (1863–1948) – ievērojams latviešu komponists, viens no latviešu profesionālās mūzikas pamatlicējiem, Latvijas konservatorijas (tagad Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija) dibinātājs, diriģents un ievērojams mūzikas kritiķis.



GALVENIE DZĪVES DATI

Jāzeps Vītols dzimis 1863. gada 26. jūlijā netālu no Valmieras – Ģimja dzirnavās skolotāja ģimenē. Ģimene drīz pārcēlusies uz Jēkabpili, kur dzīvojusi līdz Jāzēpa četrus gadus vecumam, pēc tam uz Jelgavu. Vasarās Jāzēps bieži uzturējies laukos Valmieras apkaimē, arī Bigauņciemā, kur ģimene īrējusi vasaras mītni.

„Sevišķi labprāt domās meklēju atpūtu, atmiņas atgriežas pie sen nogrimušām dienām, pie tām tekām, kur manas bērniības kājas skraidījušas - kur gravā gadusimtu veco koku ēnā veldzējos (..); kur ciemā zvejnieku sēta pie sētas draudzīgi glaudās, kur smaržīgie meži svaigā jūras vējā šalc (..); kur pēc mana prāta, Pīkstnieku saimnieka dēls, mans draugs Pēteris Meņģensons, man palīdzēja no priēžu mizas drāzt pirmo laiviņu.“

(Vītols 1963:11)



Skulptūra „Mazais vijolnieks”,
vefīta Jāzēpam Vītalam.
Atrodas Jēkabpilī.

GALVENIE DZĪVES DATI

17 gadu vecumā Jāzeps Vītols iestājās Pēterburgas konservatorijas alta klasē, bet vēlāk mainīja specialitāti un 1886. gadā ar zelta medaļu pabeidza kompozīcijas klasi.

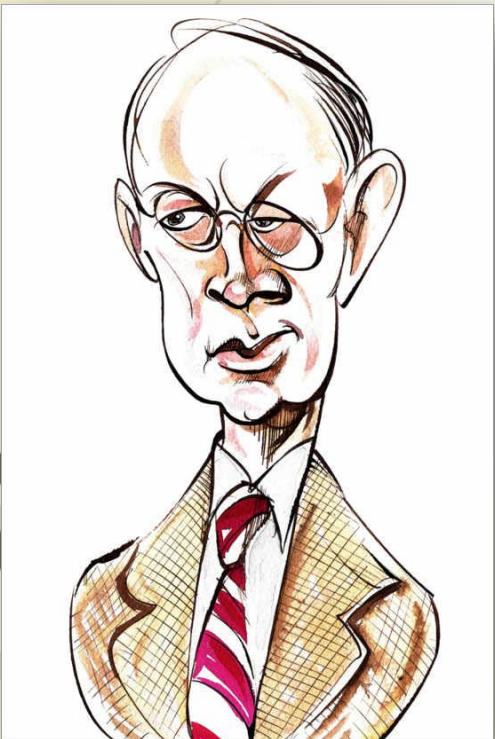
“Konservatorija mani saņēma bargi. Eksāmenā man prasīja, kamdēļ esot braču izvēlējies; laikam neizdevies vijolnieks?” (Vītols 1963: 33)

Pagāja trešais, pagāja ceturtais gads. (..) pavisam cita pasaule man atvērās, kad (..) mani nodeva Rimska-Korsakova rokās. (Vītols 1963: 42)



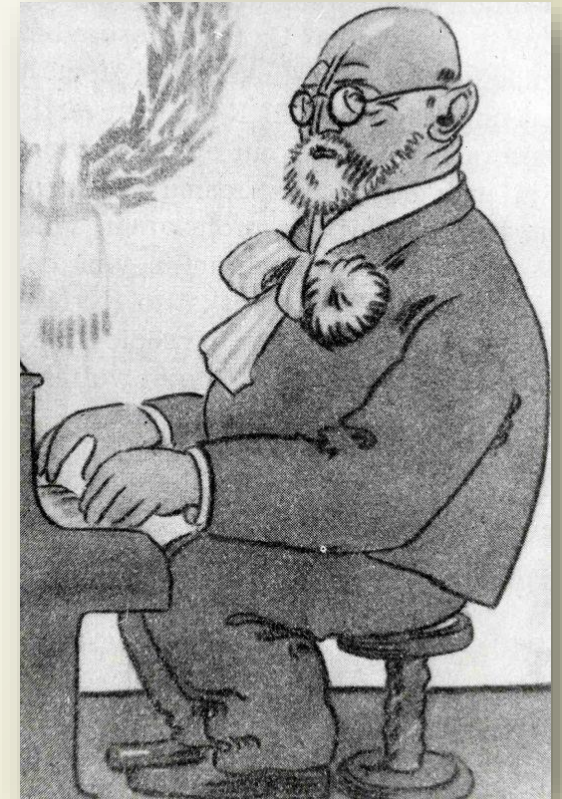
GALVENIE DZĪVES DATI

Pēc mācību pabeigšanas Jāzeps Vītols vairāk nekā 30 gadus (1886 –1918) strādāja Pēterburgas konservatorijā par teorētisko priekšmetu pasniedzēju, audzēkņu vidū ir Sergejs Prokofjevs, Igors Stravinskis un citi.



S.Prokofjevs

Vītols par Prokofjevu savās atmiņās:
„Harijs Ore man atstāstīja kādu savu sarunu ar Prokofjevu: “Bet kā Jums patīk jūsu profesora mūzika?” – „Draņķis!” – „Un uvertīra Sprīdītis?” – “Draņķis!” – „Un variācijas par latviešu tēmu?” – „Draņķis – viss draņķis!” Savstarpēji: arī es nevaru liecināt, ka šī skolnieka mūzika mani sevišķi saistītu.” (Vītols 1963: 90)



J.Vītols

„Pēterpils konservatorija (..) mani godināja ar vislielāko godu, kas viņai bija izdodams: 1911. gadā, man uz 25 konservatorijā nostrādātiem gadiem atskatoties, tā mani iecēla par savu goda locekli, mans vārds zelta burtiem iekalts marmora plāksnē konservatorijas zāles kuluāros, zem Sen-Sansa un Rimskā-Korsakova vārdiem. Par to mans paldies!“ atcerās Jāzeps Vītols (Vītols 1963: 91).



Jāzeps Vītols 25 gadu darba jubilejā - šaržs.

GALVENIE DZĪVES DATI

1918. gadā Vītols atgriezās Rīgā Viņš bija Latvijas Konservatorijas dibināšanas iniciators (1919), pēc tam ilgus gadus tās rektors un kompozīcijas klases profesors. Viņa vadībā izglītojušās vairākas latviešu komponistu paaudzes – skolnieku vidū ir Paula Līcīte, Lūcija Garūta, Jēkabs Graubiņš, Volfgangs Dārziņš, Jānis Ivanovs, Pēteris Barisons, Arvīds Žilinskis un daudzi citi.

Paula Līcīte atceras: „Profesora paskaidrojumi parasti bija skopi, bet tik koncentrēti, vienreizēji un savdabīgi, ka tos būtu derējis rakstīt uz galdiņiem kā Mozus baušļus.“ (Čeže 2008:11)



GALVENIE DZĪVES DATI

Otrā pasaules kara beigās komponists devās trimdā. Dzimtenes atstāšana viņu ļoti nomāca, turklāt šajā laikā Vītolam jau bija slima sirds. 1948.gadā viņš nomira Vācijas pilsētā Lībekā.

Annija Vītola, atceroties 24. aprīli: „Jāzeps pēdējais lūgums bija: „Paliec man zem galvas to mazo, mīksto spilventiņu!“ Kad paliku, viņš noteica: „Nu man ir labi.“ Bet tūliņ arī sekoja liktenīgais brīdis. Pēc īsas agonijas Jāzeps Vītols apklusis uz visu mūžu. Tas notika sestdien, 1948. gada 24. aprīlī, ap pulksten četriem pēc pusdienas.“ (Vītols 1963: 229)





Uzdevums!

SANUMURĒJIET PAREIZĀ SECĪBĀ JĀZEPA VĪTOLA BIOGRĀFIJAS DATUS!

- Rektors un kompozīcijas profesors Latvijas konservatorijā.
- Studijas Pēterburgas konservatorijā alta klasē.
- Trimdas gadi Lībekā.
- Bērnības gadi Jelgavā.
- Bērnības gadi Valmierā.
- Pasniedzēja darbs Pēterburgas konservatorijā.
- Studijas N. Rimskā-Korsakova kompozīcijas klasē Pēterburgas konservatorijā.

Uzdevums!

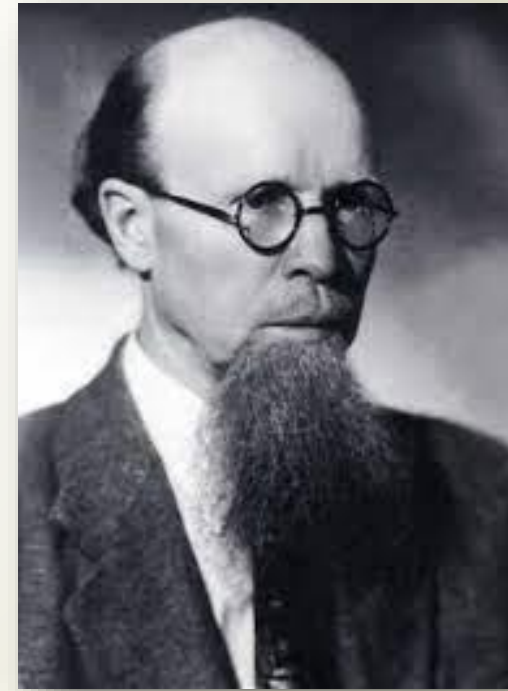
KĀDI NOTIKUMI JĀZEPA VĪTOLA DZĪVĒ SAISTĪTI AR ŠIEM CILVĒKIEM? VAI VĒL KAUT KO PAR VIŅIEM ZINĀT?



Nikolajs Rimskis-Korsakovs



Annija Vītola



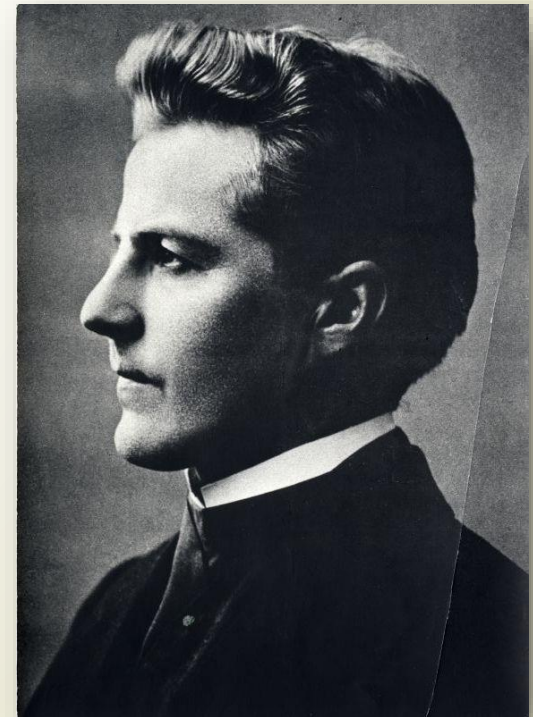
Jēkabs Graubiņš

JĀZEPA VĪTOLA NOZĪMĪGĀKIE KLAVIERMŪZIKAS SKAŅDARBI

JĀZEPS VĪTOLS IR LATVIEŠU KLAVIERMŪZIKAS PAMATLICĒJS.

Viņš ir komponējis gan miniatūras – mazurkas, valšus, eģides, prelūdijas, intermecco, eģides, humoreskas u.c., gan izvērstas formas darbus – sonātes, variācijas.

Emīls Dārziņš raksturoja Jāzepa Vītola klaviermūziku kā „specifiski vītolisku izteiksmes veidu, kurš tikai viņam vienam pašam īpatnējs un kuru mūzikas pratējs varēs pazīt pēc nedaudz taktīm.” (Dārziņš 1975:204)



Labākam Jāzepa Vītola klaviermūzikas pārskatam noderēs hronoloģiskie rādītāji Sofijas Vēriņas grāmatā „ Jāzeps Vītols “ (1991) un Noras Lūses grāmatā „Jāzepa Vītola klaviermūzikas interpretācija“ (2017).



Muzikoloģe, mākslas doktore
SOFIJA VĒRIŅA



Pianiste, pedagoģe un pētniece
NORA LŪSE

Jāzeps Vītola klaviermūzikas darbi periodos

I periods (līdz 1905.gadam)

op. 1, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 13, 16,
17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24,
25, 26, 27, 29, 30, 32, 33

(Sonāte, variācijas, eņģes,
valši, mazurkas, humoreska,
latviešu tautas dziesmas u.c.)

II periods (1906-1919)

op. 38, 41, 43
(«Viļņu dziesma», «Siluēti», «Trīs
reminiscences»)

III periods (no 1919.gada)

op. 54, 57, 63, 68
(«Variācijas-portrejas»,
sonāte, astoņas miniatūras
u.c.)

Pēc N. Lūses hronoloģiskā rādītāja (70.-81.lpp)



VARIĀCIJAS OP.6 PAR LATVIEŠU TAUTASDZIESMAS „EJ, SAULĪTE, DRĪZ PIE DIEVA“ tēmu (1891)

Viens no visbiežāk atskaņotākajiem Jura Kalnciema opusiem koncertos bija tieši J. Vītola Variācijas op. 6. Pats pianists ir izteicies: „Tas ir kā smelt no akas ūdeni. Vienmēr var atrast ko jaunu un bagātinošu“. No Jura Kalnciema skatupunkta, šajā skaņdarbā ir izteikta dziļa latviešu tautas sāpe. (Godiņa 2015)



Juris Kalnciems



Didzis Apsītis rakstā «Beigu nav. Ir tikai sākums» raksturo J.Kalnciema spēli: «Viņa spēli raksturo paskarbs piesitiens, lakoniska, vīrišķīga un vitāla izpildījuma maniere, laba formas izjūta».

(Apsītis (1981) Beigu nav. Ir tikai sākums Nr.230)

UZDEVUMS!

*Klausieties J.Kalnciema ieraksta fragmentu
Variācijām op.6 «Ej, saulīte, drīz pie Dieva».*

- Raksturojiet svarīgākos mūzikas valodas elementus variāciju tēmas izklāstā (tempu, dinamiku, faktūru u.c.)
- Kādu raksturu tautasdziesmas tēma ieguvusi finālā? Kā mainījušies mūzikas valodas elementi?
- Ja Jūs iestudētu šo darbu, kas, Jūsuprāt (spriežot pēc dzirdētā), būtu galvenās pianistiskās grūtības?

VARIĀCIJAS-PORTREJAS OP. 54



Diāna Zandberga

„Tas ir unikāls fakts augstskolu vēsturē, ka rektors uzdāvina pedagogiem viņu muzikālos portretējumus. Pēc veiksmīgi aizvadītā pirmā mācību gada 1920. gada vasarā Latvijas Konservatorijas rektors komponists Jāzeps Vītols sveica klavierspēles pedagogus jaunajā mācību iestādē, attēlojot viņus savās Variācijās-portrejās op. 54. Šajā skaņdarbā sniegts ne tikai katra mācībspēka psiholoģiskais raksturojums, bet arī būtiskas katra pianista spēles iezīmes,“ Diāna Zandberga.

[Jāzeps Vītols - Variācijas portrejas / Variations portraits op.54 - Diāna Zandberga \(piano\) - YouTube](#)

Avots:

<https://www.diena.lv/raksts/kd/intervija/s/busim-godigi--si-ir-elite.-intervija-ar-pianisti-dianu-zandbergu-14256654>

VARIĀCIJAS-PORTREJAS OP. 54

Pēc piektās variācijas
noklausīšanās mēģiniet
paraksturot, kāds
varēja būt šis pianists?



VIĻŅU DZIESMA OP. 41.

1909.-1911. gadā Vītols vasarās atpūtās Pabažos.

"Starp citu, kādā burvīgā mēnessnaktī no jūras noklausījos savu Viļņu dziesmu [klavierēm]."

(Vītols 1963: 179)

[Vitols Vilnu dziesma/ Song of waves. Reinis Zarins, piano - YouTube](#)

[Jāzeps Vītols - Viļņu dziesma | Andrejs Osokins - YouTube](#)

[Jāzeps Vītols - Song of the Waves \(arr. for organ by T. Deksnis\) - YouTube](#)

Jānis Zālītis komponists, ievērojams mūzikas kritiķis:
*„Šīs lappuses jāpieskaita pie visskaistākajām, ko Vītols
līdz šim uzrakstījis. Ir iedvesmas, ir tehniskās elegances
ziņā tās pielīdzināmas izcilākajiem modernās mūzikas
paraugiem. (..) Tā ir jūra savā pirmatnējībā, baiga,
valdonīga, nežēlīga, skatāmībā – noslēpumaini
naksnīga, teiksmaina, valdzinoša.“*



INTERPRETĀCIJAS ANALĪZES PARAMETRI

- ▶ Temps
- ▶ Dinamikas gradācijas
- ▶ Pedalizācija
- ▶ Agoģika
- ▶ Frāzējums (frāzējuma daļījums/ intonatīvā virzība)
- ▶ Raksturs
- ▶ Izpildījuma oriģinalitāte/košums

INTERPRETĀCIJAS ANALĪZE

à Mademoiselle Nadieja de Zborovski.

Chant des ondes. ♪ ПѢСНЯ ВОЛНЬ.

J. Wihtol, Op. 41. № 2.

Molto moderato. M. M. ♩ = 72.

0573

0573

0573



7



7

ff

poco stringendo, sempre cresc.

8

ff

poco rit.

Tempo I.

più f

ff

8

9873

9

marcato

più f

poco allargando

a tempo

fff

Con brio.

allargando

f

ff

ff

9873

Stich und Druck von C. G. Röder GmbH, Leipzig.



Reinis Zariņš

Režisore un rakstniece Dace Micāne-Zālīte Reiņa Zariņa spēli apzīmē kā dzidri mirdzošu, graciozu. Muzikoloģe Ilze Šarkovska-Liepiņa raksturo viņa sniegumu šādi:

„iejūtīgā, mūsdienīgā un aizrautīgā Vītola skaņuraksta lasījumā, kuru raksturo smalka stila izjūta, lielisks tonis, apburošas piano gradācijas un virkne citu jaukumu. Bet pāri visam dominē pianista spēja atklāt gan muzikālas domas pašvērtību, gan Vītola personības īpašo starojumu.

Ilze Šarkovska-Liepiņa (2013) *Jāzeps Vītols, Reinis Zariņš un «Mūzika Latvijā».*

Andrejs
Osokins



(..) skan Jāzepa Vītola klavierminiatūra "Viļņu dziesma", kas Andreja Osokina interpretācijā skaniski akcentē ārpus cilvēka kontroles esošo, baiso, nesaprotamo mītisko pasauli.

(Liepājas muzeja Facebook raksts «Dzīvās gleznas unikālā multimedijālā piedzīvojumā» 2020)

Tālivaldis
Deksnis



Dinamisks kāpinājums tiek panākts, nevis ar muskuļiem iztricinot skaļumu no instrumenta, bet gan pieliekot un summējot reģistrus. Skaņu masu pieaugums ne tik daudz jāizraisa, drīzāk jāsavalda, kad pašas lielākās stabules jau grasās pacelt gaisā visas ērģeles ar visām velvēm (..) Ne izraisīt, bet savaldīt, — lūk, Tālivalda īstā spēka izpausme, un spēka te vajadzīgs daudz.

(Zemzaris *Cantus ad pacem* Māksla Nr.3 (1987))



Uzdevums!

Pēc noklausītās *Viļņu dziesmas* papildini tekstu izmantojot kādus no dotajiem vārdiem: *vadmotīvs, sulīgu, piesātinātu, vienkāršā, klusinātā, zemajā, poco a poco crescendo, poco stringendo ievadā, viļņu motīvs.*

Visu skaņdarbu vieno savveida _____ divu taktu apjomā, kas izklāstīts jau _____. Tas iezīmīgs ar pacēlumu līdz pamatskaņai un sekojošu hromatisku lejupslīdi, veidojot ieliekta viļņa kontūru. Klavierdarba gaitā _____ kļūst par noslēpumaini *dunošu fonu*, uz kura izceļas pamattēmas cēli _____ melodija. Tās sākums raisās _____ dinamikā (piano pianissimo) klavieru _____ reģistrā. Vidusposms komponēts terasveidā kā trīs aizvien brāzmainākas viļņošanās pakāpes, kurām autors veltījis norādes _____, *poco a poco animando* un _____. Pēdējā no tām pāraug reprīzē ar _____ klavierskanējumu.



ATBILDE

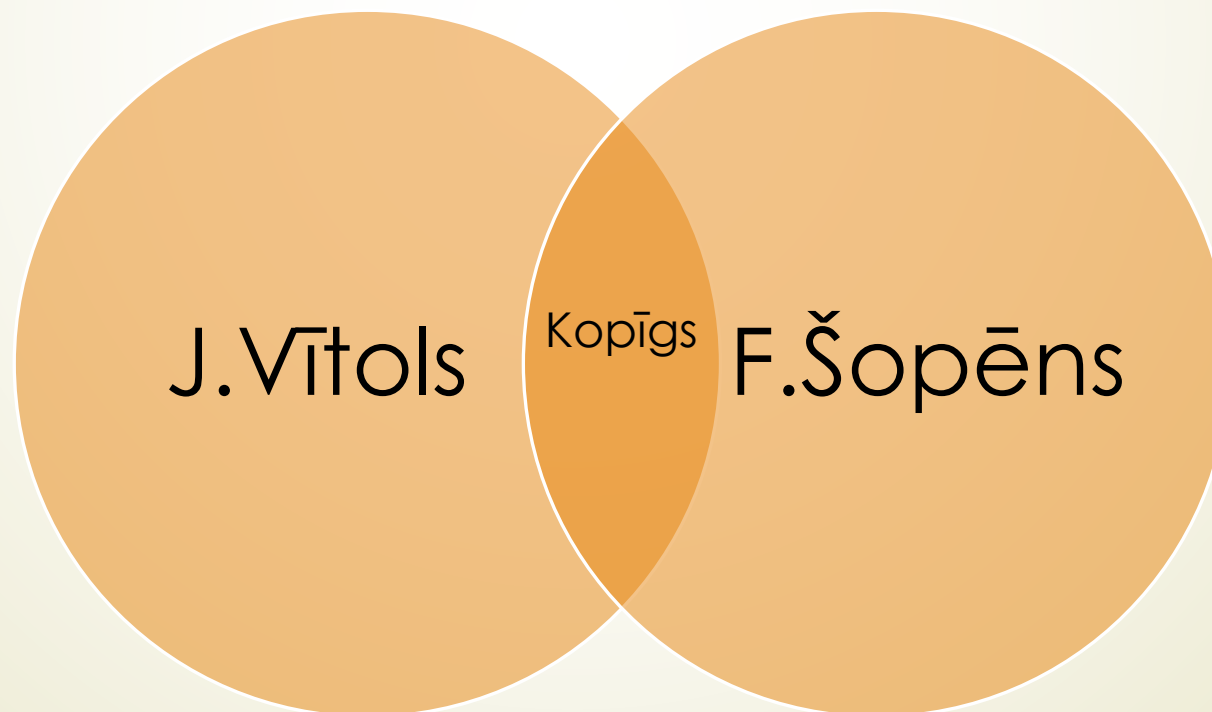
Visu skaņdarbu vieno savveida **vadmotīvs** divu taktu apjomā, kas izklāstīts jau **ievadā**. Tas iezīmīgs ar pacēlumu līdz pamatskaņai un sekojošu hromatisku lejupslīdi, veidojot ieliekta viļņa kontūru. Klavierdarba gaitā **viļņu motīvs** kļūst par noslēpumaini *dunošu fonu*, uz kura izceļas pamattēmas cēli **vienkāršā** melodija. Tās sākums raisās **klusinātā** dinamikā (piano pianissimo) klavieru **zemajā** reģistrā.

Vidusposms komponēts terasveidā kā trīs aizvien brāzmainākas viļņošānās pakāpes, kurām autors veltījis norādes **poco a poco crescendo**, poco a poco animando un **poco stringendo**. Pēdējā no tām pāraug reprīzē ar **sulīgu, piesātinātu** klavierskanējumu.

Atkārtojums!

**Kādos žanros ir komponējis J.Vītols un F.Šopēns? Ievieto ievieto atbilstoši!
Vai esat saskatījuši līdzības?**

Valsis, sonāte, polonēze, skerco, mazurka, variācijas, prelūdiņa, intermeco, eņģe, noktirne, ekspromts, balāde, koncerts.



Noslēguma pārrunas

- ▶ Kāda ir J. Vītola nozīme latviešu mūzikā?
- ▶ Nosauciet pazīstamākos J.Vītola klavierdarbus, kāds skaņdarbs Jums ir tuvāks? Kāpēc?
- ▶ Nosauciet nodarbībā iepazītos J.Vītola mūzikas interpretus, kāds Jums ir tuvāks? Kāpēc?

**Un vai esat dzirdējuši par
JĀZEPA VĪTOLA STARPTAUTISKO
PIANISTU KONKURSU???**



<http://www.vitolakonkurss.lv/vpc/lv/Jazeps-Vitols/>



Ieteikums patstāvīgam darbam – skaņdarbu klausīšanās; ja ir vēlšanās – interesants uzdevums grupas biedriem (citam patstāvīgam darbam, ap 10 min.) par vislabāk patikušo skaņdarbu

- ▶ J. Vītols – Klaviersonāte *b moll*, op. 1
- ▶ J. Vītols – Variācijas „*Ej, saulīte, drīz pie Dieva*“ op. 6
- ▶ J. Vītols – Prelūdija op.10 Nr.1.
- ▶ J. Vītols – «Desmit latviešu tautasdziesmas» op. 29
- ▶ J.Vītols – «Astoņas latviešu tautasdziesmas» op. 32
- ▶ J. Vītols – «*Viļņu dziesma*» op. 41
- ▶ J.Vītols – *Variācijas-portrejas* op. 54



**JAUTĀJUMI
VIEDOKĻI
KOMENTĀRI**



Attēlu parakstu un avotu rādītājs

- 1., 2. slaidi. Jāzeps Vītols. 1931. gads. Avots: Latvijas Nacionālais vēstures muzejs.
3. slaidi. Skulptūra „Mazais vijolnieks”. Avots: <https://jekabpilsrezidence.lv/skulptura-jazepa-vitola-pieminai-mazais-vijolnieks-2/>
4. slaidi. Attēlā - Jāzeps Vītols Pēterburgas konservatorijas pēdējā studiju gadā, 1885./86. Avots: LF-4387
5. slaidi. Jāzeps Vītols. Karikatūra. Avots: LF-5594; Sergeja Prokofjeva karikatūra. Avots: [Caricature by Sergey Prokofiev print by Neale Osborne | Posterlounge](#)
6. slaidi. Jāzeps Vītols 25 gadu darba jubilejā. Šaržs. Avots: LF-3633
7. slaidi. Kristīnes Paulīnes Līcītes pases fotogrāfija. Avots: LNA LVVA 2996–11–19343
8. slaidi. Annija un Jāzeps Vītoli Detmoldā. Avots: LF-3969
10. slaidi. Nikolajs Rimskis – Korsakovs 1897. Avots: https://es.wikipedia.org/wiki/Nikol%C3%A1i_Rimski-K%C3%B3rsakov#/media/Archivo:Nikolay_A_Rimsky_Korsakov_1897.jpg ; Annija Vītola 1938. gadā. Avots: LF-3581; Jēkabs Graubiņš. Avots: <http://www.lcb.lv/dziesmotalatgale/1940/personalijas/68-jekabs-graubins/>;
11. slaidi. Emīls Dārziņš. Avots: LF-184
12. slaidi. Muzikoloģe Sofija Vēriņa. Avots LF-3952; Pianiste Nora Lūse. Avots: <https://klasika.lsm.lv/lv/raksts/benefice/pianiste-nora-luse.a69263/>
14. slaidi. Juris Kalnciems. Avots: <https://nra.lv/kultura/128500-juris-kalnciems-muzika-mes-ieejam-cita-dimensija.htm>
17. slaidi. Diāna Zandberga. Avots: <https://dianazandberga.com/photos/>, fotogrāfs - Jānis Deināts.
18. slaidi. Arvīds Daugulis jaunības gados. Avots: LF-305
24. slaidi. Reinis Zariņš. Avots: [Reinis Zariņš \(reinizarins.com\)](#) , fotogrāfs Andris Sproģis.
25. slaidi. Andrejs Osokins. Avots: [Andrejs Osokins: "Emocionāli smeļos no savas zemes" | LA.LV](#) , fotogrāfs Jānis Romonovskis

Izmantotā literatūra un citi avoti

- Apsītis, Didzis (1981). Raksts *Biegu nav. Ir tikai sākums* Periodika Nr.230. Avots: periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#issueType:P|issue:91549|article:DIVL234|query:BEIGU NAV IR TIKAI SĀKUMS Ir |panel:pa
- Čeže, Mikus (2008). *Jāzeps Vītola likums*. Mūzikas akadēmijas raksti IV. Izdevniecība Musica Baltica, Rīga
- Dārziņš, Emīls (1975). *Raksti atmiņas par Emīlu Dārziņu*. Izdevniecība Liesma, Rīga
- Godiņa, Zane (2015). Maģistra diplomreferāts *Personība latviešu pianismā – Juris Kalnciems*. Rīga
- Liepājas muzeja Facebook raksts (2020) *Dzīvās gleznas unikālā multimedialā piedzīvojumā*. Avots: <https://www.facebook.com/watch/?v=248618496586916>
- Lūsiņa, Inese (2021). *Būsim godīgi – šī ir elite*. Intervija ar pianisti Diānu Zandbergu. Avots: <https://www.diena.lv/raksts/kd/intervijas/busim-godigi--si-ir-elite.-intervija-ar-pianisti-dianu-zandbergu-14256654>
- Lūse, Nora (2017). *Jāzeps Vītola klaviermūzikas interpretācija*. Izdevniecība: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds.
- Udodova, Inta (2007). *Mūzikas literatūra 2. Zvaigzne ABC*
- Vītols, Jāzeps (1963). *Manas dzīves atmiņas*. Izdevniecība Daugava
- Vītols, Jāzeps (2007). *Skaņdarbi klavierēm*. Rīga: ULMA
- Zemzaris, Imants (1987). Raksts *Cantus ad pacem* Periodika Nr.3. Avots: [Māksla, Nr.3 \(01.05.1987\) \(periodika.lv\)](http://Māksla, Nr.3 (01.05.1987) (periodika.lv))



Jauku dienu!
Uz tikšanos nākamajā stundā! 😊